

könyve figyelemfelkeltő, érdeklődést kiváltó szórakoztató olvasmánya lehet azoknak, akik mai irodalmi életünkre, az írói közérzet alakulására kíváncsiak.

R. T. O.

Gerold László: Színház a nézőtérrel.

Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1983. 174 l.

A szerző az újvidéki Magyar Színház leghűségesebb látogatója és kritikusa. Az 1973-ban alapított színháznak nem csupán végigülte valamennyi, összesen negyvenhárom bemutatóját, hanem kettő kivételével kritikát is írt róluk; ezek jelentek meg most kötetbe gyűjtve, az alapítás évfordulójára. A kis könyv elején Gerold bevezetője olvasható, melyben számot ad az újvidéki Magyar Színház alapításának körülményeiről, s összefoglalóan értékeli az elmúlt tíz év munkáját. Korábban csak egyetlen magyar színház létezett a Vajdaságban, a szabadkai, elsősorban népszínház jelleggel. Az újvidéki színház viszont kezdettől fogva a kísérletező jellegű, kevesebb nézőt vonzó színházi törekvéseknek igyekezett otthont adni, a híres belgrádi Atelje 212 mintájára. Célkitűzését Gerold értékelése szerint végül is azért nem sikerült megvalósítania, mert alapítása idején már végéhez közeledett az a fellendülés, amely a korábbi két évtizedben a kísérleti színjátszást világszerte jellemezte; az újvidékiek akkor kezdtek az Atelje 212 által megtett úton járni, amikor a belgrádiak maguk már új utak keresésére kényszerültek. Az egyes kritikákból, melyek eredetileg a Magyar Szóban és a Hídban jelentek meg, minderről részletekbe menő kép bontakozik ki. Az eljövendő korok színház történései azonban legalább ilyen haszonnal forgathatják majd a kötet *Franyó Zsuzsanna* által összeállított függelékét is, melyben az első évtized eseményei pontos kimutatások formájában kaptak helyet. Megtaláljuk itt először is időrendben haladva valamennyi bemutatott színdarab szerzőjét és címét, valamint az előadás rendezőjének, szereplőinek és egyéb munkatársainak nevét, s az ősbemutató időpontját. Közli továbbá a függelék a színház által elnyert díjakat, a jelentősebb országos és a külföldi vendégzserepléseket, végül pedig egy kimutatást az újvidéki Magyar Színház személyzetének alakulásáról, az igazgatótól a vendégművészeket át egészen az adminisztratív és technikai munkatársakig.

A kötetet a bemutatókról, illetve a bemutatók plakátjairól készült fotók illusztrálják.

Szajbély Mihály

Grieger, Rudolf: Filipecz, Johann Bischof von Wardein. Diplomat der Könige Matthias und Wladislaw.

Rudolf Trofenik, München, 1982. 535 l. (Studia Hungarica. Schriften des Ungarischen Instituts München 20.)

A magyar szakirodalomban Filipecz János néven ismert váradi püspöknek, Mátyás fáradhatatlan diplomatájának és utolsó főkancellárjának első ízben akadt mo-

nográfusa Rudolf Grieger személyében. A szerzőnek hála, Filipecz büszkélkedhet most a legalaposabb monográfiával a Mátyás-kor neves államférfiai közül, olyan részletes, minden forrást értékesítő feldolgozással, melyhez hasonlót hiába keresnénk Váradi Péterről, Veronai Gáborról, Nagylucsei Orbánról, de még Vitéz Jánosról is.

A könyv végigkíséri morva huszita családból származó hősének életpályáját, a házában való szerény pályakezdéstől a szülőföldjén ferences szerzetesként bekövetkezett haláláig. A cseh, magyar, sziléziai, osztrák és egyéb források, a különböző európai államok (pl. Velence, Milano) követeinek jelentései, az érintett országok szakemberei által írt – különböző nyelvű – feldolgozások teljes körű felhasználásával sikerült a szerzőnek e hosszú élet (Filipecz 78 éves korában halt meg 1509-ben) szinte minden állomását meggyőzően tisztázni. Pedig a Mátyás szolgálatában eltöltött két évtized a mai kor legmozgékonyabb diplomatáit is megszegyenítő munkatempóban, rohanásban telt el. A püspök politikai tevékenysége persze mindig csak az adott nemzetközi, vagy belső konfliktusok feltárása, kielégítő bemutatása esetén világítható meg. A szerző minden esetben eleget tesz ennek a kíváncsúnak, s így a Filipeczről szóló könyv – Mátyás amolyan utazó külügyminiszteréről lévén szó – egyúttal a magyar diplomácia-történet egyik legizgalmasabb szakaszának a monográfiája is.

A könyv egyik figyelemreméltó pozitívuma, hogy független tud maradni valamennyi érintett nemzet történetírásának öngazoló szemléletétől. Filipecz Jánost, de ugyanígy Mátyás vagy Ulászló uralkodását, nem a magyar vagy a cseh történelem tradícióihoz kapcsolódva, hanem mint az európai, szűkebben közép-európai történelem jelenségeit tárgyalja. Ennek következtében Mátyás sziléziai, csehországi, ausztriai politikája semmivel sem kap kisebb hangsúlyt, mint a magyarországi, ráirányítva a figyelmet számos olyan fontos kérdésre, melyet a magyar történetírás el szokott hanyagolni. Maga Filipecz is nem annyira Magyarországgal, mint inkább egy a török árnyékában elengedhetetlen erős közép-európai hatalommal érezhette magát elkötelezettnek. Ezt az ügyet szolgálta becsülettel és eredménnyel Mátyás oldalán, amikor a Duna völgyében ő állt a hatalom csúcsán; de ugyanez a szempont vezette, midőn a nagy király halála után Corvin Jánossal szemben a Jagello-házat segítette a magyar trónra, és ennek a történelmi felismerésnek a jegyében tette meg éppen ő – később, már szerzetesi visszavonultságából újra a nyilvánosság elé lépve –, a szükséges diplomáciai lépéseket a Jagello–Habsburg házassági és örökösödési szerződés létrejötté érdekében.

Minthogy olyan emberről szól a könyv, aki örökös szolgálatban élte le életét, magánéletéről a szerző – források hiányában – kevés újat tud mondani, kivéve szerzetesként eltöltött utolsó 18 évének egyes részleteit. Így is sikerül azonban a politikus mellett az embert is elének állítani. Különös keveréke a középkori és a reneszánsz mentalitásnak: a kor felgyorsult élettempójában kiválóan helytálló államférfi, a reneszánsz fejedelmi reprezentáció közepette otthonosan mozgó s azt fölünyesen képviselni tudó (pl. VIII. Károly francia királyhoz vezetett követsége alkalmával) nagyúr, de aki önmagára alig költ, s a felhívízi prépostságból s két püspökségből (aváradiból és az olmütziből) eredő roppant jövedelmét nem palotákra, hanem ferences kolostorok építésére költi, s ő maga is – mihelyt a vállalt közügyek sérelme nélkül megteheti – felölti Szent Ferenc csuháját s cellájában meditálva találja meg igazi lelki egyensúlyát.

Klanczay Tibor